

Статистичні методи теорії ризику

© Ямненко Р.Є

КНУ імені Тараса Шевченка
механіко-математичний факультет
магістратура "Актуарна та фінансова математика"

I семестр 2012

- 1 Лекція 10: Експоненційний клас
 - Експоненційний клас
 - Пуассонівська-гамма модель
 - Біноміальна-бета модель
 - Гамма-гамма модель
 - Нормальна-нормальна модель
 - Геометрична-бета модель
 - Теорія довіри
 - Загальний інтуїтивний принцип

Експоненційний клас та відповідна йому сім'я спряжених розподілів

Будемо казати, що розподіл експоненційного типу, якщо його можна подати так:

$$dF(x) = \exp \left\{ \frac{x\nu - b(\nu)}{\sigma^2/w} + c(x, \sigma^2/w) \right\} d\eta(x), \quad x \in A \subset \mathbb{R}. \quad (1)$$

В рівності (1) η позначає міру Лебега або зліченну міру, $b(\cdot)$ – деяка дійснозначна двічі диференційовна функція від ν , w та σ^2 – дійсні сталі.

Клас розподілів експоненційного типу, визначений (1), називають однопараметричним експоненційним класом

$$\mathcal{F}_{\text{exp}} = \{F_{\nu} : \nu \in \Theta\}. \quad (2)$$

Однопараметричний експоненціальний клас \mathcal{F}_{exp} охоплює широкий клас сімейств розподілів. Він включає в себе, з-поміж інших, сімейства розподілів Пуассона, Бернуллі, гамма, нормальних та зворотно-гауссових. Також він відіграє центральну роль в рамках загальної лінійної моделі (GLM), яка відноситься до стандартних набору інструментів, використовуваних під час розрахунку страхових внесків залежно від декількох рейтингових факторів.

Кожна з таких сімей із \mathcal{F}_{exp} характеризується специфічною формою функцій $b(\cdot)$ та $c(\cdot, \cdot)$. Ми будемо позначати таку задану сім'ю $\mathcal{F}_{\text{exp}}^{b,c}$.

Параметр ν в (1) називають канонічним або натуральним. У нашому контексті, ν треба інтерпретувати як профіль ризику, що набуває значення в Θ . Зауважимо, що ν тут одновимірною дійсною величиною. Параметр σ^2 вважають фіксованим і називають дисперсійним параметром. Нарешті, w позначає попередньо відомий ваговий коефіцієнт, приписаний до спостереження. В той час, як дисперсійний параметр σ^2 є постійним щодо спостережень, ваговий коефіцієнт w може бути різним для компонент вектору спостережень.

Розглянемо тепер конкретне сімейство розподілів $\mathcal{F}_{\text{exp}}^{b,c} \in F_{\text{exp}}$ із заданою формою $b(\cdot)$ та $c(\cdot, \cdot)$.

Теорема

Припустимо, що для даного ν компоненти вектора спостережень $\mathbf{X} = (X_1, \dots, X_n)$ є незалежними щодо розподілу $F_\nu \in \mathcal{F}_{exp}^{b,c}$, кожне спостереження має однакову дисперсію σ^2 та вагові коефіцієнти w_j , $j = 1, 2, \dots, n$. Розглянемо сімейство

$$\mathcal{U}_{exp}^b = \{u_\gamma(\nu) : \gamma = (x_0, \tau^2) \in \mathbb{R} \times \mathbb{R}^+\}, \quad (3)$$

де

$$u_\gamma(\nu) = \exp \left\{ \frac{x_0 \nu - b(\nu)}{\tau^2} + d(x_0, \tau^2) \right\}, \quad \nu \in \Theta, \quad (4)$$

є щільностями (відносно міри Лебега).

Тоді клас розподілів \mathcal{U}_{exp}^b є спряженим до $\mathcal{F}_{exp}^{b,c}$.

Зауважимо, що $\exp \{d(x_0, \tau^2)\}$ в (4) є просто нормувальним множником. Крім того, сімейство спряжених до $\mathcal{F}_{exp}^{b,c}$ розподілів

Доведення

Апостеріорна щільність W для даного значення \mathbf{X} має вигляд

$$\begin{aligned} u(\nu | \mathbf{X} = \mathbf{x}) &\propto \prod_{j=1}^n \exp \left\{ \frac{x_j \nu - b(\nu)}{\sigma^2 / w} \right\} \exp \left\{ \frac{x_0 \nu - b(\nu)}{\tau^2} \right\} \\ &= \exp \left\{ \frac{\left(\frac{\sigma^2}{\tau^2} + w_* \right)^{-1} \left(\frac{\sigma^2}{\tau^2} x_0 + w_* \bar{x} \right) \nu - b(\nu)}{\sigma^2 / \left(\frac{\sigma^2}{\tau^2} + w_* \right)} \right\} \end{aligned}$$

де $\bar{x} = \sum_{j=1}^n \frac{w_j}{w_*} x_j$ та $w_* = \sum_{j=1}^n w_j$.

Як бачимо, апостеріорний розподіл за даного $\mathbf{X} = \mathbf{x}$ знову належить $\mathcal{U}_{\text{exp}}^b$, оновленими параметрами є

$$x' = \frac{\sigma^2}{\tau^2} x_0 + w_* \bar{x} \quad \text{та} \quad \tau'^2 = \sigma^2 \left(\frac{\sigma^2}{\tau^2} + w_* \right)^{-1}.$$

Визначимо тепер індивідуальну, колективну та баєсівську премії.

Теорема

Для сімейства $\mathcal{F}_{exp}^{b,c}$ та спряженого \mathcal{U}_{exp}^b до нього

$$P^{ind}(\nu) = b'(\nu) \quad \text{та} \quad D(X_j | W = \nu, w_j) = b''(\nu)\sigma^2/w_j. \quad (5)$$

Якщо область Θ така, що $\exp\{d(x_0, \tau^2)\}$ зникає на межі Θ для будь-якого можливого значення x_0 , то

$$P^{кол} = x_0, \quad (6)$$

$$P^* = \alpha \bar{X} + (1 - \alpha)P^{кол}, \quad (7)$$

де

$$\bar{X} = \sum_{j=1}^n \frac{w_j}{w_*} X_j, \quad \alpha = \frac{w_*}{\tau^2}.$$

Доведення

Розглянемо генератрису моментів в.в. X за умови даного значення $W = \nu$ та даного вагового коефіцієнта w .

$$\begin{aligned} M_X(t) &= E(e^{tX} | W = \nu) = \int e^{tx} \exp \left\{ \frac{x\nu - b(\nu)}{\sigma^2/w} + c(x, \sigma^2/w) \right\} d\eta(x) \\ &= \int \exp \left\{ \frac{x(\nu + t\sigma^2/w) - b(\nu + t\sigma^2/w)}{\sigma^2/w} + c(x, \sigma^2/w) \right\} d\eta(x) \exp \left\{ \frac{b(\nu + t\sigma^2/w) - b(\nu)}{\sigma^2/w} \right\} \\ &= \exp \left\{ \frac{b(\nu + t\sigma^2/w) - b(\nu)}{\sigma^2/w} \right\}, \end{aligned}$$

оскільки перший множник в останній рівності є інтегралом від щільності, а тому дорівнює одиниці.

Відповідно, генератриса кумулянт має вигляд

$$C_X(t) = \ln M_X(t) = \frac{b(\nu + t\sigma^2/w) - b(\nu)}{\sigma^2/w}.$$

Звідси

$$P^{\text{інд}}(\nu) = E(X|W = \nu) = C'_X(0) = b'(\nu),$$

$$D(X|W = \nu) = C''_X(0) = b''(\nu) \frac{\sigma^2}{w}.$$

Для доведення (6) помітимо, що

$$\begin{aligned} P^{\text{КОЛ}} &= \int_{\Theta} \mu(\nu) \exp \left\{ \frac{x_0 \nu - b(\nu)}{\tau^2} \right\} d\nu \exp \{d(x_0, \tau^2)\} \\ &= \int_{\Theta} b'(\nu) \exp \left\{ \frac{x_0 \nu - b(\nu)}{\tau^2} \right\} d\nu \\ &\quad \times \exp \{d(x_0, \tau^2)\} \\ &= x_0 - \int_{\Theta} (x_0 - b'(\nu)) \exp \left\{ \frac{x_0 \nu - b(\nu)}{\tau^2} \right\} d\nu \exp \{d(x_0, \tau^2)\} \\ &= x_0 - \tau^2 \exp \{x_0 \nu - b(\nu)\} \Big|_{\partial \Theta}, \end{aligned}$$

де $\partial \Theta$ позначає межу області Θ . Вибір параметричної області Θ виявляється важливим. За технічного припущення, зробленого в умові теореми, граничний доданок зникає для довільного x_0 та ми отримуємо 11

З доведення попередньої теореми 1.1, де було показано, що апостеріорний розподіл W за даного $\mathbf{X} = \mathbf{x}$ також належить до $\mathcal{U}_{\text{exp}}^b$ з параметрами

$$P^{\text{інд}}(\nu) = b'(\nu), \quad D(X_j|W = \nu, w_j) = b''(\nu)\sigma^2/w_j,$$

легко отримуємо, що

$$P^* = E(\mu(W)|\mathbf{X}) = \alpha\bar{X} + (1 - \alpha)x_0,$$

де

$$\bar{X} = \sum_{j=1}^n \frac{w_j}{w_*} X_j, \quad w_* = \sum_{j=1}^n w_j, \quad \alpha = \frac{w_*}{w_* + \sigma^2/\tau^2}.$$

Розглянемо деякі класичні приклади.

Пуассонівська-гамма модель

Припустимо, що ми маємо частотні спостереження $X_j = \frac{N_j}{w_j}$, де, умовно за ν , N_j має пуассонівський розподіл з параметром $\lambda_j = w_j \nu$. Розподіл X_j тоді має вигляд

$$f_\nu(x) = e^{-w_j \nu} \frac{(w_j \nu)^{w_j x}}{(w_j x)!}, \quad x = \frac{k}{w_j}, k = 0, 1, 2, \dots$$

Цю функцію можна переписати у формі (1), якщо покласти

$$\tilde{\nu} = \ln \nu, \quad b(\tilde{\nu}) = \exp\{\tilde{\nu}\}, \quad \tilde{\sigma}^2 = 1, \quad \tilde{w} = w_j,$$

$$c(x, \tilde{\sigma}^2 / \tilde{w}) = -\ln((\tilde{w}x)!) + \tilde{w}x \ln \tilde{w}.$$

Щоб знайти спряжене сімейство $\mathcal{U}_{\text{exp}}^b$ до попередньо відомих розподілів, підставимо $\tilde{\nu}$ та $b(\tilde{\nu})$ в (4). Матимемо

$$u_{\gamma}(\tilde{\nu}) \propto \exp \left\{ \frac{x_0 \tilde{\nu} - \exp\{\tilde{\nu}\}}{\tau^2} \right\}, \quad (8)$$

Виразимо отриману в (8) щільність у термінах ν , а не $\tilde{\nu}$.

$$u_{\gamma}(\tilde{\nu}) \propto \frac{1}{\tilde{\nu}} \exp \left\{ \ln \left(\nu^{x_0/\tau^2} \right) - \frac{\nu}{\tau^2} \right\} = \nu^{\frac{x_0}{\tau^2}-1} e^{-\frac{\nu}{\tau^2}}. \quad (9)$$

Отже,

$$\mathcal{U}_{\text{exp}}^b = \left\{ u(\nu) : u(\nu) \propto \nu^{\frac{x_0}{\tau^2} - 1} e^{-\frac{\nu}{\tau^2}}; \quad x_0, \tau^2 > 0 \right\},$$

тобто є сімейством гамма-розподілів.

Обчислюючи колективну премію, отримуємо

$$P^{\text{кол}} = EW = \frac{x_0}{\tau^2} \tau^2 = x_0,$$

таким чином, (6) виконується.

Біноміальна-бета модель

Ми маємо спостереження X_j , які, умовно за ν , мають гамма-розподіл з параметрами $w_j\gamma$ та $w_j\gamma\nu$, де w_j – ваговий коефіцієнт спостереження X_j . Зокрема, цей випадок виникає, коли спостереження X_j є середнім w_j незалежних величин позовів, кожна з яких має гамма-розподіл з параметрами γ та $\gamma\nu$. Щільність X_j тоді має вигляд

$$f_\nu(x) = \frac{(w_j\gamma\nu)^{w_j\gamma}}{\Gamma(w_j\gamma)} x^{w_j\gamma-1} e^{-w_j\gamma\nu x}.$$

Її можна переписати у формі (1), якщо покласти

$$\tilde{\nu} = -\nu, \quad b(\tilde{\nu}) = -\ln(-\tilde{\nu}) \quad \tilde{\sigma}^2 = \gamma^{-1}, \quad \tilde{w} = w_j,$$

$$c(x, \tilde{\sigma}^2/\tilde{w}) = (\tilde{w}\gamma - 1) \ln x - \ln \Gamma(\tilde{w}\gamma) + \tilde{w}\gamma \ln(\tilde{w}\gamma).$$

Зауважимо, що

$$\mu(\nu) = E_\nu(X_j) = \nu^{-1}.$$

З (4) маємо

$$\mathcal{U}_{\text{exp}}^b = \left\{ u(\nu) : u(\nu) \propto \nu^{\frac{1}{\tau^2}-1} e^{-\frac{x_0}{\tau^2}\nu}; \quad x_0 > 0, \tau^2 \in (0, 1) \right\},$$

тобто є сімейством гамма-розподілів.

Легко перевірити, що

$$P^{\text{КОЛ}} = E(\mu(W)) = x_0.$$

Гамма-гамма модель

Припустимо, що ми маємо частотні спостереження $X_j = \frac{N_j}{w_j}$, де, умовно за ν , N_j має біноміальний розподіл з параметрами $n = w_j$ та $\theta = \nu$. Розподіл X_j тоді має вигляд

$$f_\nu(x) = C_{w_j}^{w_j x} \nu^{w_j x} (1-\nu)^{n-w_j x}, \quad x = \frac{k}{w_j}, k = 0, 1, 2, \dots, w_j, w_j \in \mathbb{N}.$$

Цю функцію можна переписати у формі (1), якщо покласти

$$\tilde{\nu} = \ln \left(\frac{\nu}{1 - \nu} \right), \quad b(\tilde{\nu}) = \ln(1 + \tilde{\nu}) \quad \tilde{\sigma}^2 = 1, \quad \tilde{w} = w_j,$$

$$c(x, \tilde{\sigma}^2 / \tilde{w}) = \ln(C_{\tilde{w}}^{\tilde{w}x}).$$

З (4) отримаємо

$$\mathcal{U}_{\text{exp}}^b = \left\{ u(\nu) : u(\nu) \propto \nu^{\frac{x_0}{\tau^2} - 1} (1 - \nu)^{\frac{1 - x_0}{\tau^2} - 1}; \quad 0 < x_0 < 1, \tau^2 > 0 \right\},$$

тобто є сімейством бета-розподілів.

Для колективної премії маємо

$$P^{\text{КОЛ}} = EW = \frac{\frac{x_0}{\tau^2}}{\frac{x_0}{\tau^2} + \frac{1 - x_0}{\tau^2}} = x_0.$$

Нормальна-нормальна модель

Ми маємо спостереження X_j , які, умовно за ν , нормально розподілені з середнім ν та дисперсією σ^2/w_j . Щільність X_j має вигляд

$$f_{\nu, \gamma, w_j}(x) = (2\pi\sigma^2/w_j)^{-\frac{1}{2}} \exp \left\{ -\frac{(x - \nu)^2}{2\sigma^2/w_j} \right\}.$$

Геометрична-бета модель

Ми маємо спостереження X_j , які, умовно за ν , мають геометричний розподіл з параметром ν (всі вагові коефіцієнти w_j рівні 1). Щільність X_j має вигляд

$$f_\nu(x) = (1 - \nu)^x \nu, \quad x \in \mathbb{N}.$$

Вправа

В.в. W має біноміальний розподіл, зокрема

$$P(W = \nu) = C_n^\nu \theta^\nu (1 - \theta)^{n-\nu}, \quad \nu = 0, 1, \dots, n.$$

Нехай $Y = \frac{W}{n}$.

- Запишіть вираз для $P(Y = y)$, $y = 0, \frac{1}{n}, \frac{2}{n}, \dots, 1$.
- Зобразіть розподіл Y у формі експоненційної сім'ї та вкажіть натуральний та дисперсійний параметри.
- Отримайте вираз для дисперсії.
- Для вибірки з n незалежних спостережень Y отримайте вираз для масштабованого відхилу.

Вправа

Гамма-розподіл з середнім μ та дисперсією μ^2/α має щільність

$$f(x) = \frac{\alpha^\alpha}{\mu^\alpha \Gamma(\alpha)} x^{\alpha-1} \exp\left\{-\frac{\alpha x}{\mu}\right\}, \text{quad } x > 0$$

- Покажіть, що її можна записати у формі експоненційної сім'ї.
- Використайте властивості експоненційної сім'ї для підтвердження того, що середнє й дисперсія цього розподілу рівні μ та μ^2/α .

Теорія довіри

Баєсівська премія $P^* = \mu(\tilde{W}) = E(\mu(W)|\mathbf{X})$ є найкращою можливою оцінкою у класі всіх можливих оцінювальних функцій. Втім, у загальному випадку цю оцінку не можна виразити в закритій аналітичній формі та можна обчислити лише за допомогою чисельних методів. А тому вона не виконує вимогу простоти.

Крім того, щоб обчислити P^* , треба вказати умовні розподіли разом із попередньо відомим розподілом, що на практиці часто неможливо ні роблячи висновок із даних, ні інтуїтивно вгадуючи.

Основна ідея, що лежить в підґрунті довіри, – надати необхідну простоту оцінці, обмежуючи клас дозволених оцінювальних функцій лише лінійними за спостереженнями $\mathbf{X} = (X_1, \dots, X_n)$. Інакше кажучи, ми шукатимемо найкращу оцінку в класі всіх лінійних оцінювальних функцій. “Найкращу” треба розуміти в баєсівському сенсі, критерієм оптимальності знову є квадратична функція втрат.

Таким чином, довірчі оцінки – це лінійні баєсівські оцінки.

Довірча премія в простій довірчій моделі

Ми розглянемо наступну просту довірчу модель:

- 1 в.в. $X_j, j = 1, \dots, n$, є, умовно за $W = \nu$, незалежними з однаковою функцією розподілу F_ν та умовними моментами

$$\mu(\nu) = E(X_j|W = \nu), \quad \sigma^2(\nu) = D(X_j|W = \nu).$$

- 2 W є в.в. з розподілом $U(\nu)$.

У цій моделі ми маємо

$$P^{\text{інд}} = \mu(W) = E(X_{n+1}|W),$$

$$P^{\text{кол}} = \mu_0 = \int_{\Theta} \mu(\nu) dU(\nu).$$

Нашою ціллю знову є віднайти оцінку індивідуальної премії $\mu(W)$, але зараз ми концентруємося на оцінках, які лінійні за спостереженнями. Будемо позначати найкращу оцінку в межах цього класу через $P^{\text{дов}}$ або $\mu(\hat{W})$.

За означенням $\widehat{\widehat{\mu(W)}}$ повинна мати форму

$$\widehat{\widehat{\mu(W)}} = \hat{a}_0 + \sum_{j=1}^n \hat{a}_j X_j,$$

де дійсні коефіцієнти $\hat{a}_0, \hat{a}_1, \dots, \hat{a}_n$ є розв'язками рівняння

$$E \left(\mu(W) - \hat{a}_0 - \sum_{j=1}^n \hat{a}_j X_j \right) = \min_{a_0, a_1, \dots, a_n \in \mathbb{R}} E \left(\mu(W) - a_0 - \sum_{j=1}^n a_j X_j \right).$$

З того, що розподіл X_1, \dots, X_n інваріантний щодо перестановки X_j та однозначності $\widehat{\widehat{\mu(W)}}$, випливає, що

$$\hat{a}_0 = \hat{a}_1 = \dots = \hat{a}_n,$$

тобто оцінка $\widehat{\widehat{\mu(W)}}$ має вигляд

$$\widehat{\widehat{\mu(W)}} = \hat{a} + \hat{b}\bar{X},$$

$$\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n X_j$$

та де коефіцієнти \hat{a} , \hat{b} є розв'язками задачі мінімізації

$$E(\mu(W) - \hat{a} - \hat{b}\bar{X}) = \min_{a, b \in \mathbb{R}} E(\mu(W) - a - b\bar{X}).$$

Беручи частинні похідні по a та b , отримуємо

$$E(\mu(W) - a - b\bar{X}) = 0,$$

$$\text{cov}(\mu(W), \bar{X}) - bD\bar{X} = 0.$$

З припущення 1 про форму залежності у моделі випливає, що

$$\text{cov}(\mu(W), \bar{X}) = D\mu(W) =: \tau^2.$$

$$D\bar{X} = \frac{E\sigma^2(W)}{n} + D\mu(W) =: \frac{\sigma^2}{n} + \tau^2,$$

звідки

$$b = \frac{\tau^2}{\frac{\sigma^2}{n} + \tau^2} = \frac{n}{n + \frac{\sigma^2}{\tau^2}},$$

$$a = (1 - b)\mu_0.$$

Теорема

Довірча оцінка за припущень 1 та 2 має вигляд

$$\widehat{\mu(W)} = \alpha \bar{X} + (1 - \alpha)\mu_0, \quad (10)$$

де

$$\mu_0 = E\mu(W),$$

$$\alpha = \frac{n}{n + \frac{\sigma^2}{\tau^2}}.$$

Частку

$$\kappa = \frac{\sigma^2}{\tau^2}$$

називають коефіцієнтом довіри, його також можна записати, як

$$\kappa = \frac{(\sigma/\mu_0)^2}{(\tau/\mu_0)^2}.$$

Зауважимо, що τ/μ_0 є коефіцієнтом варіації $\mu(W)$ та є гарною мірою однорідності портфелю, в той час як

$$\sigma/\mu_0 = \sqrt{E(D(X_j|W))/EX_j}$$

є очікуваним стандартним відхилом в межах ризику, поділеним на загальне середнє значення, та є гарною мірою мінливості в межах ризику.

Загальний інтуїтивний принцип

Довірчу премію як зважене середнє $P^{\text{КОЛ}}$ та \bar{X} можна інтерпретувати наступним чином.

- $P^{\text{КОЛ}} = \mu_0$ – це найкраща оцінка, побудована лише на самій попередньо відомій інформації. Квадратичні втрати цієї оцінки дорівнюють

$$E(\mu_0 - \mu(W))^2 = D\mu(W) = \tau^2.$$

- \bar{X} – це найкраща можлива лінійна та індивідуально незміщена (т.б. умовно незміщена за даного значення W) оцінка, побудована лише за вектором спостережень \mathbf{X} . Її квадратичні втрати

$$E(\bar{X} - \mu(W))^2 = D \frac{\sigma^2(W)}{n} = \frac{\sigma^2}{n}.$$

- $R^{\text{ДОВ}}$ є зваженою оцінкою цих двох, вагові коефіцієнти якої пропорційні *оберненим квадратичним втратам (точності)*, відповідним кожній із двох компонент, а саме

$$\widehat{\widehat{\mu(W)}} = \alpha \bar{X} + (1 - \alpha) \mu_0,$$

де

$$\alpha = \frac{n/\sigma^2}{n/\sigma^2 + 1/\tau^2} = \frac{\tau^2}{\tau^2 + \sigma^2/n} = \frac{n}{n + \frac{\sigma^2}{\tau^2}}.$$

Теорема

Квадратичні втрати довірчої оцінки $\widehat{\widehat{\mu(W)}}$ дорівнюють

$$\begin{aligned} E \left(\widehat{\widehat{\mu(W)}} - \mu(W) \right)^2 &= (1 - \alpha)\tau^2 \\ &= \alpha \frac{\sigma^2}{n}. \end{aligned}$$

Доведення

Безпосередніми обчисленнями отримуємо, що

$$\begin{aligned} E \left(\widehat{\mu(W)} - \mu(W) \right)^2 &= E \left(\alpha(\mu(W) - \bar{X}) + (1 - \alpha)(\mu(W) - \mu_0) \right)^2 \\ &= \alpha^2 \frac{\sigma^2}{n} + (1 - \alpha)^2 \tau^2 \\ &= \left(\frac{n}{n + \sigma^2/\tau^2} \right)^2 \frac{\sigma^2}{n} + \left(\frac{\sigma^2/\tau^2}{n + \sigma^2/\tau^2} \right)^2 \tau^2 \\ &= \frac{\sigma^2}{n + \sigma^2/\tau^2} = \alpha \frac{\sigma^2}{n} \\ &= \frac{\sigma^2/\tau^2}{n + \sigma^2/\tau^2} \tau^2 = (1 - \alpha) \tau^2. \end{aligned}$$